

Міністерство культури та інформаційної політики України
Комунальний вищий навчальний заклад
«Дніпропетровська академія музики ім. М. Глінки»
Дніпропетровської обласної ради

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор КВНЗ «Дніпропетровська
академія музики ім. М. Глінки» ДОР
Юрій НОВІКОВ



» 11 квітня 2021 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ЛІТУРГІЧНЕ МУЗИКОЗНАВСТВО:
СХІДНИЙ ТА ЗАХІДНИЙ ВЕКТОРИ»**

Рівень вищої освіти – Третій (освітньо-творчий)

Ступінь вищої освіти – Доктор мистецтва

Галузь знань – 02 «Культура і мистецтво»

Спеціальність – 025 «Музичне мистецтво»

Освітньо-творча програма – «Музичне мистецтво»

Дніпро
2021

Розробник:

Жулковський Богдан Євгенович – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії та теорії музики, завідувач відділу аспірантури.

Рецензенти:

Путятицька Ольга Вікторівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач відділу аспірантури та докторантury, професор кафедри історії української музики та музичної фольклористики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського;

Загнітко Катерина Миколаївна – кандидат мистецтвознавства, старший викладач кафедри музичної медієвістики та україністики Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка.

Робочу програму вибіркової навчальної дисципліни «Літургічне музикознавство: східний та західний вектори» третього (освітньо-творчого) рівня вищої освіти (ступінь «доктор мистецтва») галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво» затверджено та введено в дію рішенням Вченої ради КВНЗ «Дніпропетровська академія музики ім. М. Глінки» ДОР (протокол № 1 від « 31 » серпня 2021 року).

Голова Вченої ради

Юрій НОВІКОВ

Робочу програму вибіркової навчальної дисципліни «Літургічне музикознавство: східний та західний вектори» третього (освітньо-творчого) рівня вищої освіти (ступінь «доктор мистецтва») галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво» розглянуто і схвалено на засіданні кафедри історії та теорії музики КВНЗ «Дніпропетровська академія музики ім. М. Глінки» ДОР (протокол № 1 від « 27 » серпня 2021 року).

Завідувач кафедри

Світлана ЩІТОВА

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Літургічне музикознавство: східний та західний вектори» відповідає тимчасовому стандарту третього (освітньо-творчого) рівня вищої освіти (ступінь «доктор мистецтва») галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 025 «Музичне мистецтво», освітньо-творчій програмі «Музичне мистецтво» 2021 року, навчальним планам підготовки здобувачів освітньо-творчого ступеня «доктор мистецтва» 2021/2022 навчального року, методичним рекомендаціям Міністерства освіти і науки України (лист 1/9-434 від 09.07.2018 року «Щодо рекомендацій з навчально-методичного забезпечення»).

Завідувач відділу аспірантури

Богдан ЖУЛКОВСЬКИЙ

1. Опис навчальної дисципліни

<i>Найменування показників</i>	<i>Галузь знань, спеціальність, освітня програма, рівень і ступінь вищої освіти</i>	<i>Характеристика навчальної дисципліни</i>
Кількість кредитів – 3	Галузь знань – 02 «Культура і мистецтво»	Вибіркова
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність – 025 «Музичне мистецтво»	Рік підготовки – 1-й (творча аспірантура)
Тижневих годин: аудиторних – 2 самостійної роботи аспіранта – 4	Освітньо-творча програма – «Музичне мистецтво»	Семестр – 1-й (творча аспірантура)
Співвідношення кількості аудиторних занять до самостійної роботи аспірантів – 1/2	Рівень вищої освіти – Третій (освітньо-творчий)	Лекції – 30 годин
Вид контролю – залік	Ступінь вищої освіти – Доктор мистецтва	Самостійна робота аспірантів – 60 годин

2. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчання

2.1. Мета – формування професійних компетентностей, необхідних для аналізу та інтерпретації української і зарубіжної сакральної музики східної та західної традицій крізь призму її літургічних, теологічних, історичних, джерелознавчих, палеографічних, філологічних і культурологічних особливостей.

2.2. Завдання:

2.2.1. Розглянути основні жанри і стилі православної та римо-католицької церковно-співацьких традицій у контексті історичної літургіки;

2.2.2. Окреслити богословську сутність, богослужбовий контекст та інші ознаки (історичні, джерелознавчі, палеографічні, філологічні, культурологічні) сакральних піснеспівів східно- і західнохристиянського канонів;

2.2.3. Виокремити імена та твори українських і зарубіжних православних, римо-католицьких та протестантських церковних композиторів.

2.3. Компетентності:

2.3.1. Загальні:

2.3.1.1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, генерування нових ідей (креативність);

2.3.1.2. Здатність до пошуку, систематизації та критичного аналізу інформації з різних джерел;

2.3.1.3. Усвідомлення необхідності та постійне дотримання норм наукової / творчої мистецької етики.

2.3.2. Фахові:

2.3.2.1. Здобуття глибинних знань, умінь і навичок у галузі музичного мистецтва, засвоєння основних ідей і концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії становлення та сучасного стану музикознавчої думки, оволодіння термінологією з наукового / творчого мистецького напряму;

2.3.2.2. Здатність аналізувати музичні явища з погляду фундаментальних наукових / мистецьких принципів, класичних і новітніх дослідницьких / творчих методів та на основі відповідних загальнонаукових підходів;

2.3.2.3. Здатність до реалізації завдань міждисциплінарних музикознавчих та культурологічних досліджень;

2.3.2.4. Здатність до креативної діяльності в інноваційній та науковій / творчій мистецькій сферах.

2.4. Програмні результати навчання:

2.4.1. Знання:

2.4.1.1. Знати основні класичні та новітні музикознавчі і мистецтвознавчі концепції, фундаментальні праці з конкретної музичної спеціалізації, глибоко розуміти теоретичні та практичні проблеми у напрямі дослідження / творчості.

2.4.2. Уміння:

2.4.2.1. На основі системного наукового / художнього світогляду аналізувати та узагальнювати складні явища суспільного життя, пов'язувати філософські проблеми з вирішенням завдань, що виникають у науковій та творчій діяльності, застосовувати емпіричні та теоретичні методи пізнання;

2.4.2.2. Уміти проводити огляд, критичний аналіз, оцінку та узагальнення різних наукових / художніх поглядів у галузі дослідження / творчості, формулювати та обґрунтовувати власну наукову / художню концепцію.

2.4.3. Комуникація:

2.4.3.1. Дотримуватись норм наукової / творчої мистецької етики при здійсненні наукової / художньої діяльності та реалізації мистецького проекту;

2.4.3.2. Аналізувати, тлумачити та правильно застосовувати норми, що регулюють правовідносини у сфері наукової / творчої мистецької власності.

3. Програма навчальної дисципліни

РОЗДІЛ І: МУЗИКА І БІБЛІЯ

Вступне заняття

Поняття «літургічна музика», «богослужбова музика», «паралітургічна музика», «духовна музика» і «сакральна музика». Відмінності та спільності цдейського, ранньохристиянського, східно-православного, римо-католицького, лютеранського та англіканського богослужінь.

Особливості цдейського богослужіння

Сакральні місця та предмети. Скінія, храм і синагога. Ковчег Завіту. Священнослужителі. Субота і свята. Молитви і жертвоприношення. Читання Священного Писання та проповідь. Генеза музики. Співацькі жанри: псалми та біблійні пісні. Кантиляція. Акцентна нотація.

Музичні інструменти в Старому Завіті

Основні аспекти формування давньоіудейської музично-інструментальної культури. Біблійні музичні інструменти: проблеми атрибуції та систематизації. Музичні інструменти Старого Завіту у патристичній екзегезі, постбіблійних літургічних, канонічних та інших джерелах.

Літургічна традиція перших християн

Богослужіння та музичне мистецтво у Новому Завіті. Зв'язок зі Старим Завітом. Ката콤би. Перші ікони та інші сакральні реліквії. Види богослужінь. Літургічні жанри. Гімн Пресвятій Троїці з Оксірінхського папірусу: нотація та інтерпретація. Отці Церкви про спів і музику.

Священне Писання і паралітургічна музика

Літургічні драми, містерії та міраклі на сюжети з Біблії в епоху Середньовіччя та Ренесансу. Духовні концерти, опери, ораторії, кантати, інші вокальні та інструментальні жанри XVII – XXI століть на теми Старого та Нового Завітів. Українські духовні пісні та хорові концерти.

РОЗДІЛ ІІ: СХІДНИЙ ВЕКТОР

Православне богослужіння

Священнослужителі та церковнослужителі. Храм та його частини. Молитва і проповідь. Монастирський та соборний чини. Типікони: Студійський та Єрусалимський (Саваїтський). Добове, тижневе та річне коло богослужінь. Літургічні кодекси: ненотовані та нотовані.

Візантійська гімнографія

Давньоіудейські, античні та сирійські витоки. Система мікро- і макрожанрів. Співацькі стилі: ірмологічний, стихиарний та пападичний. Палео-, медіа- та неовізантійська невменні нотації. Центри: Константинополь, Єрусалим. Персоналії мелодосів, гімнографів і мелургів.

Українська сакральна монодія

Візантійська та балкано-слов'янська генеза українського церковного співу. Богослужбові книги: моно- і поліжанрові. Невменні нотації: знаменна, кондакарна, фітна та екфонетична. Нотолінійний Ірмолой: структура, репертуар і наспіви. Дешифровка нотолінійної нотації.

Багатоголосний церковний спів

Партесний стиль: генеза, жанри, рукописи, персоналії, проблема атрибуції анонімних творів. Український церковний спів XVIII – початку ХХІ століття: осередки, композитори, стилювий аналіз. Інтерпретація літургічного співу церковними та світськими хорами.

Ортодоксія та гетеродоксія

Богослужбовий спів Помісних Православних Церков (Грецька, Грузинська, Болгарська, Румунська, Сербська). Церковно-співацькі традиції монастирів Афону. Дохалкідонські східохристиянські літургічні обряди (копти, ефіопи, вірмени) та їхня сакральна музика.

РОЗДІЛ III: ЗАХІДНИЙ ВЕКТОР

Меса та Офіцій. Григоріанський хорал

Меса як головне богослужіння. Ординаріум і пропріум. Служби Офіцію. Жанри і форми. Староримський, мозарабський, галіканський, амвросіанський спів. Григоріанський Октоїх. Просодія та ритміка. Літургічний речитатив. Антифонний та респонсорний спів. Кодекси.

Церковний спів Ars nova та Ars perfecta

Ранні зразки західноєвропейської церковної поліфонії доби Середньовіччя та їх вплив на становлення музичної культури періоду Ars nova. Франко-фламандська композиторська школа в історії літургічної музики. Творчість римських і венеційських майстрів XVI століття.

Римо-католицька літургічна музика

Італія як головний осередок римо-католицької богослужбової і паралітургічної музики XVII – XX століть: осередки, персоналії, жанрове та

стильове різноманіття. Літургічна музика інших країн Західної Європи та Америки (Франція, Іспанія, Польща, Бразилія, США).

Богослужіння протестантських церков

Літургічна традиція та музичне мистецтво у контексті реформаційних ідей. Лютеранське богослужіння та духовна музика Німеччини. Літургічні та паралітургічні жанри у творчості видатних західноєвропейських лютеранських і англіканських композиторів XVII – XX століть.

Підсумкове заняття

Вибіркова навчальна дисципліна «Літургічне музикознавство: східний та західний вектор» та її значення у підготовці творчих мистецьких проектів здобувачів освітньо-творчого ступеня «доктор мистецтва» зі спеціалізацій «Хорове диригування», «Академічний спів», «Композиція».

4. Структура навчальної дисципліни

Назва розділу і теми	Кількість годин				
	Усього	У тому числі			
		Лекції	Практ.	Лабор.	Індив.
Розділ 1. Музика і Біблія					
Вступне заняття	4	2			2
Особливості іудейського богослужіння	6	2			4
Музичні інструменти в Старому Завіті	8	2			6
Літургічна традиція перших християн	4	2			2
Священне Писання і паралітургічна музика	8	2			6
<i>Разом за розділом 1</i>	<i>30</i>	<i>10</i>			<i>20</i>
Розділ 2. Східний вектор					
Православне богослужіння	6	2			4
Візантійська гімнографія	6	2			4
Українська сакральна монодія	6	2			4
Багатоголосний церковний спів	8	2			6
Ортодоксія та гетеродоксія	4	2			2
<i>Разом за розділом 2</i>	<i>30</i>	<i>10</i>			<i>20</i>
Розділ 3. Західний вектор					
Меса та Оффіцій. Григоріанський хорал	6	2			4
Церковний спів Ars nova та Ars perfecta	6	2			4
Римо-католицька літургічна музика	8	2			6
Богослужіння протестантських церков	6	2			4
Підсумкове заняття	4	2			2
<i>Разом за розділом 3</i>	<i>30</i>	<i>10</i>			<i>20</i>
Усього годин	90	30			60

**5. Теми практичних занять
навчальним планом не передбачені**

**6. Теми лабораторних занять
навчальним планом не передбачені**

**7. Теми індивідуальних занять
навчальним планом не передбачені**

8. Самостійна робота

<i>Назва розділу і теми</i>	<i>Усього годин</i>
Вступне заняття	2
Особливості цдейського богослужіння	4
Музичні інструменти в Старому Завіті	6
Літургічна традиція перших християн	2
Священне Писання і паралітургічна музика	6
Православне богослужіння	4
Візантійська гімнографія	4
Українська сакральна монодія	4
Багатоголосний церковний спів	6
Ортодоксія та гетеродоксія	2
Меса та Оффіцій. Григоріанський хорал	4
Церковний спів Ars nova та Ars perfecta	4
Римо-католицька літургічна музика	6
Богослужіння протестантських церков	4
Підсумкове заняття	2
Усього годин	60

9. Індивідуальні завдання

1. Дешифровка медіа-, неовізантійських і слов'яно-руських невменних та нотолінійних рукописів Середньовіччя та ранньомодерного часу.
2. Виконання монодійних і багатоголосних зразків піснеспівів іудейської, візантійської, григоріанської, слов'яно-руської та інших традицій.
3. Літургічний і музикознавчий аналіз шедеврів української та зарубіжної богослужбової і паралітургічної музики XV – початку ХХІ століть.
4. Написання академічних есе на теми двох лекційних занять.

10. Методи та технології навчання

Вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Літургічне музикознавство: східний та західний вектори» передбачає поєднання різних методів і технологій викладання. Серед них активні методи, наочні (ілюстрування, демонстрування, комп’ютерна презентація), метод проблемного викладу теоретичного матеріалу, праця з навчально-методичними книгами, науковими статтями та електронними ресурсами (конспектування, тезування, анатування, есе); методи організації та проведення самостійної роботи (виконання проектів, індивідуальних та творчих завдань); індивідуальна науково-дослідна робота аспірантів.

11. Методи та критерії оцінювання

Методи оцінювання запланованих **програмних результатів навчання**: тестування (підсумковий контроль), академічні есе, виступи.

Кафедрою історії та теорії музики встановлені такі **критерії оцінювання** знань і компетентностей аспірантів з навчальної дисципліни:

Оцінка «A» («відмінно»):

- 1) високий рівень володіння теоретичними знаннями;
- 2) вільне застосування практичних навичок;
- 3) правильно, без жодної помилки виконані всі завдання.

Оцінка «B» («дуже добре»):

- 1) дуже добре знання теоретичного матеріалу;
- 2) вміння застосовувати теоретичні знання у практичних завданнях;
- 3) незначні помилки у виконанні завдань, наявність окремих неточностей.

Оцінка «C» («добре»):

- 1) достатня міра засвоєння ключових теоретичних понять;
- 2) окремі неточності та помилки при виконанні завдань.

Оцінка «D» («задовільно»):

- 1) наявність загальних теоретичних знань на рівні уявлень;
- 2) неточності та помилки при виконанні завдань.

Оцінка «E» («достатньо»):

- 1) наявність окремих уявлень про вивчений матеріал;
- 2) не виконано більшу половину завдань.

Оцінка «FX» («нездовільно з можливістю повторного складання»):

- 1) незнання більшої частини навчального матеріалу;
- 2) невміння застосовувати теоретичні знання на практиці;
- 3) майже повна неспроможність виконання завдань.

Оцінка «F» («нездовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни»):

- 1) відсутність будь-яких уявлень про вивчений матеріал;
- 2) неспроможність виконати жодне завдання.

12. Методичне забезпечення

- 12.1. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення.
- 12.2. Друковані та електронні нотні матеріали.
- 12.3. Онлайн архіви літургічних рукописів і стародруків.
- 12.4. Аудіо- та відеозаписи духовних музичних творів.
- 12.5. Музичний інструментарій: реальний та віртуальний.

13. Рекомендована література

Основна

- 1. Гарднер И. А. Богослужебное пение Русской Православной Церкви: Сущность, система и история. Нью Йорк; Джорданвилль, 1978. Т. 1. 567 с.
- 2. Григорианский хорал: учебное пособие / Московская государственная консерватория имени П. И. Чайковского. Москва, 2008. 260 с.
- 3. Гусарчук Т. Артемій Ведель: Постать митця у контексті епох: монографія. Ніжин, 2017. 768 с.
- 4. Ефименко А. Пути обновления теории и богослужебной практики католической мессы XX столетия (на примере творчества церковных композиторов): монография. Луцк: ВНУ им. Леси Українки, 2011. 404 с.
- 5. Зосім О. Л. Східнослов'янська духовна пісня: сакральний вимір: монографія. Київ: НАККМ, 2017. 328 с.
- 6. Коляда Е. И. Музыкальные инструменты в Библии. Москва: Издательский Дом «Композитор», 2003. 400 с.
- 7. Костюк Н. Українська богослужбова музична культура 1801 – 1916 років (науково-дидактичний, ужитково-співочий, концертно-виконавський і композиторський аспекти). Київ: Бураго Д. С., 2018. 667 с.
- 8. Корній Л. П. Джерелознавство історії української музичної культури. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського; Ніжин: Лисенко М. М., 2019. 312 с.
- 9. Лосский Н. Очерк богословия литургической музыки: Православный взгляд. Москва: Издательский дом «Познание», 2021. 104 с.
- 10. Музика і Біблія: Науковий вісник Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського / ред. О. Тимошенко. Київ: НМАУ, 1999. 248 с.
- 11. Уилсон-Диксон Э. История христианской музыки; пер. с англ. Санкт-Петербург: Мирт, 2001. 428 с.
- 12. Швейцер А. Иоганн Себастьян Бах. Москва: Классика – XXI век, 2002. 816 с.
- 13. Шевчук О. Київський наспів у контексті церковно-монодичного співу України та Білорусії XVII – XVIII ст.: дис. канд. мист. Київ, 1999. 225 с.
- 14. Ясіновський Ю. Візантійська гімнографія і церковна монодія в українській рецепції ранньомодерного часу. Львів, 2011. 467 с.

Додаткова

1. Бальтазар Г. У. фон; Барт К.; Кюнг Г. Богословие и музыка: Три речи о Моцарте; пер. с нем. Москва, 2006. 159 с.
2. Бароффо Дж., Билье Ф., Бойnton С., Бонфилд К. Исторический атлас средневековой музыки. Москва: Арт-Волхонка, 2016. 288 с.
3. Берденникова Е. Гомилетические традиции духовных кантат И. С. Баха. Киев: Музикальная Украина, 2008. 202 с.
4. Герасимова-Персидская Н. Музыка. Время. Пространство. Киев: Дух і літера, 2012. 408 с.
5. Герцман Е. Гимн у истоков Нового Завета: Беседы о музыкальной жизни ранних христианских общин. Москва: Музыка, 1996. 304 с.
6. Жулковський Б. Є. Сакральна монодія Візантії та Київської Русі як засіб духовного розвитку молоді. Мистецтво та освіта. 2019. № 4 (94). С. 2–6.
7. Загнітко К. Григоріанський хорал у сучасному науковому дискурсі: історія, теорія, практика: дис. канд. мист. Львів, 2017. 210 с.
8. Иванов-Борецкий М. В. Очерк истории мессы. Москва, 1910. 26 с.
9. Кириллина Л. В. Классический стиль в музыке XVIII – начала XIX веков: Самосознание эпохи и музыкальная практика. Москва, 1993. 192 с.
10. Колокольникова Е. В. Музыкальная жизнь Вестминстерского аббатства в эпоху Барокко. Москва, 2007. 268 с.
11. Кунцлер М. Літургія Церкви; пер. з нім. Львів: Свічадо, 2001. 616 с.
12. Медведик Ю. Ad Fontes: з історії української музики XVII – початку ХХ століть: вибрані статті, матеріали, рецензії. Львів, 2015. 618 с.
14. Рябчиков Д. В. Музыкальная история средневековой Европы. Москва: Панглосс, 2019. 267 с.

14. Інформаційні ресурси

1. База Scopus. Режим доступу: <https://www.scopus.com/>
2. База Web of Science. Режим доступу: <https://web.archive.org/>
3. Католическая энциклопедия. Режим доступу: <https://ркэ.руc/tof/A>
4. Музыкальная энциклопедия. Режим доступу: <http://www.musenc.ru/>
5. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського: електронні ресурси. Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/node/2116>
6. Православная энциклопедия. Режим доступу: <https://www.pravenc.ru/>
7. Российская государственная библиотека: электронные ресурсы. Режим доступу: <https://www.rsl.ru/>